

**Prof. dr Duško Vejnović, redovni profesor
Univerziteta u Banjoj Luci, predsjednik
Evropskog defendologija centra, Banja Luka,
glavni i odgovorni urednik časopisa
*Defendologija i Sociološki diskurs***

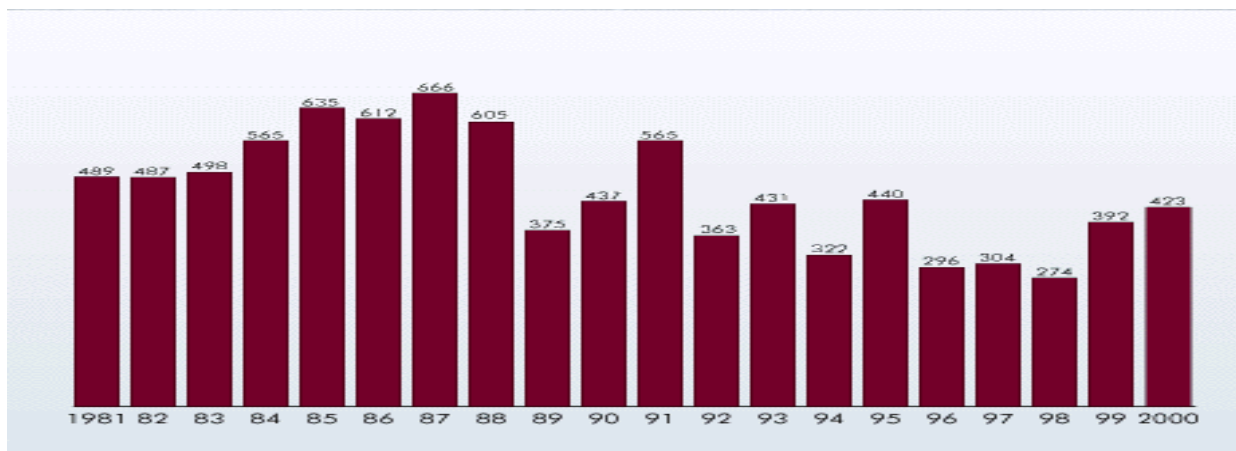
ORGANIZOVANI KRIMINAL UGROŽAVA BEZBJEDNOST I NAJČEŠĆE JE UZROK TERORIZMA

Organizovani kriminalci ne objelodanjuju svoj cilj, a pogotovo ne pokazuju javno svoje političke ambicije. Međutim, cjelokupna njihova djelatnost je višestruko isprepletana sa politikom primarne žrtve. Posrijedi je to da se organizovani kriminalci zadovoljavaju tajnim korumpiranjem službenih lica, posebno političara, i njihovim specifičnim angažovanjem održavaju i šire svoje „poslove“.

Korumpirana lica iz sistema političke vlasti svojim amoralnim i protivzakonitim aktivnostima nanose ogromnu štetu matičnoj državi, koja se otkriva uglavnom sa velikim zakašnjenjem. Dugotrajno funkcionisanje nekog mješovitog organizovanog kriminalnog kolektiviteta (čine ga privatna i službena lica) rezultira ostvarivanjem ogromne finansijske dobiti ili moći, koja počinje da „nagriza“ nepolitičnost ili neideološkičnost vođa organizovanih kriminalaca, odnosno transformiše je u ekstremnu političnost. To se događa u slučajevima kada kriminalne elite u primarnoj žrtvi dosegnu nivo bolje organizovanosti i funkcionalnosti od postojećih vlasti. Njihovu „paralelnu vlast“ čine korumpirani vladini službenici i ona upravlja legalnom i ilegalnom privredom i politikom.

Naravno, njihova ilegalna privreda je profitabilnija, jer nije podložna oporezivanju, a gubitnici su država i njeni građani. Jedini dobitnici su privatni organizovani kriminalci i korumpirani članovi sistema političke vlasti. Organizovani kriminalni i teroristički kolektiviteti predstavljaju tajno zločinačko udruženje više lica koja su voljno pristala da planski i sistematski čine krivična djela protiv vitalnih vrijednosti određene države radi ostvarivanja svog cilja. Taj cilj za teroriste predstavlja nezakonito (nasilno) svrgavanje postojećeg sistema političke vlasti ili razbijanje teritorijalnog integriteta države. Teroristi saopštavaju svoj politički cilj i uglavnom obrazlažu svoje protivzakonito djelovanje time da je „iznuđeno“. To, pored ostalog, čine da dobiju podršku pojedinih ciljnih grupa za svoj politički cilj i pokažu odlučnost u pogledu njegovog ostvarivanja. Dakle, **teroriste karakteriše upotreba fizičkog nasilja u političke svrhe i oni to javno saopštavaju**. Ukoliko procijene da na njihovo nasilno djelovanje može pozitivno uticati neki oblik organizovanog kriminala, upuštaju se u uspostavljanje „poslovnih“ odnosa sa njegovim nosiocima ili ga sprovode sami. Evidentno je da organizovani kriminal čijim akterima polazni i osnovni motiv predstavlja materijalna korist, a nakon njenog sticanja neminovno poprima obilježja i političke moći, u određenim okolnostima može da se transformiše u terorizam ili teror. U najsazetijem smislu posmatrano, organizovani kriminal kao oblik ugrožavanja bezbjednosti države može predstavljati i uzrok terorizma, bez obzira na to što organizovanim kriminalcima nisu svojstvena ideološka obilježja i politički cilj. Osim razmotrenog autentičnog mogućeg modela transformacije organizovanog kriminala u terorizam, registrovani su mnogi slučajevi saradnje organizovanih kriminalaca i terorista bez preplitanja njihovih ciljeva i strategija. Takođe, treba imati u vidu da terorizam, kao specifično nasilje u političke svrhe, istovremeno predstavlja specifičnu kriminalnu djelatnost, te da su korelativne veze između organizovanih kriminalaca i terorista beskonačne. Na složenost terorizma kao savremene bezbjednosne pojave u dobroj mjeri utiču i uzroci i uslovi

njegovog nastanka. Njegova multikauzalna priroda nerijetko se argumentuje tzv. objektivnim i subjektivnim terizmogenim faktorima. Među tzv. objektivnim faktorima nastanka i razvoja terorizma, najčešće dominiraju izvijesne ambijentalne protivrječnosti i problemi koji ugrožavaju bezbjednost pojedinaca ili društvenih grupa, onemogućavajući im zadovoljenje fundamentalnih ljudskih potreba kao što su: nepoštovanje savremenih demokratskih tekovina, teror političke vlasti nad narodom ili manjinama, kriza političkih ekonomskih i socijalnih institucija, nemogućnost nesmetanog ispoljavanja etničkih, vjerskih i rasnih obilježja, predominacija i ugnjetavanje, separatističke težnje grupa, hegemonističke pretenzije grupe na teritoriju druge države, siromaštvo, diskriminacija po raznim osnovama, izraženi nacional-šovinizam i vjerski fanatizam, sporovi oko granica i državne teritorije itd. Subjektivni faktori su ekstremistička ubjeđenja da se postojeći objektivni problemi mogu riješiti isključivo primjenom nasilja, tj. da se dobije ono što je nepravедno uskraćeno, kao što je. zemlja, sloboda, ljudska prava, ravnopravnost, odnosno, da se ponovo uspostave identitet, status ili legitimitet posebno tamo gdje su ugroženi ili izgubljeni, da se zaštite život, čast, ugled i opstanak tamo gdje su ugroženi ili loše tretirani, da se vrate prava, privilegije i vrijednosti tamo gdje su oduzeti itd. Na grafikonu ispod možemo vidjeti upoređan broj terorističkih akata koji su se desili u svijetu, a koji su bili inspirisani jednim od gore spomenutih objektivnih i subjektivnih faktora.

Grafikon 1. Broj realizovanih terorističkih napada po godinama u poslednjih dvadeset godina XX vijeka¹

Na osnovu navedenog grafikona vidimo da je broj terorističkih napada bio upravo na vrhuncu brojnosti kada je uslijedila globalizacija sredinom osamdesetih godina prošlog vijeka, kada se proces globalizacije uveliko raširio i direktno doprinio pojavi negativnih trendova i drugih subverzivnih radnji koje su na direktan ili indirektan način uticale na ukupnan razvoj društva u cijelini. Etiološke faktore savremenog terorizma nemoguće je odvojiti od ciljeva terorista. Primarni cilj terorista je ostvarivanje proklamovanih interesa i vrijednosti raspoloživim sredstvima. Sekundarni ciljevi su promovisanje proklamovanih vrijednosti u zemlji i inostranstvu, vraćanje zasluženog prestiža, stvaranje boljih životnih prilika, obezbijedivanje saveznika i prijatelja, progresivno slabljenje protivnika itd. Najzad, konačni ciljevi su puno samoodređivanje i međunarodno priznavanje statusa.² Svakako, ovdje je riječ samo o dominirajućim etiološkim faktorima savremenog terorizma. Osim ovih, brojne pojave, događaji, stanja i procesi iz života pojedinca, države, kao i međunarodne zajednice doprinose razvoju terorizma.

¹ Preuzeto sa sajta *US DEPARTMENT of STATE*. Sajt posjećen 09.03.2015. godine u 22.40 časova.

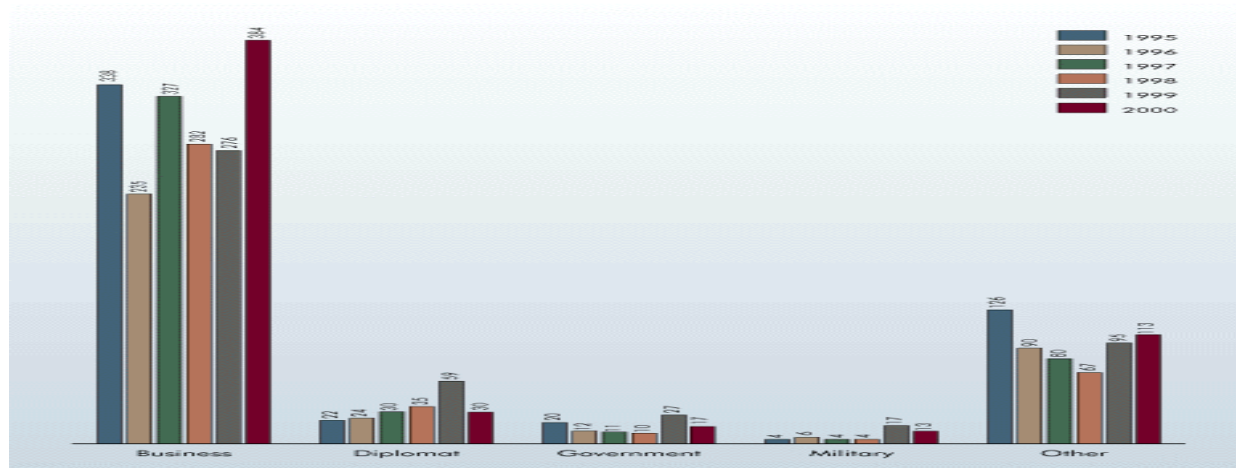
² Whittaker D. A., *Terrorists and Terrorism in the Contemporary World*, Routledge, London, 2004., pp. 51-52

Savremeni terorizam je zločin multi-kauzalne prirode, jer ga uzrokuju i uslovljavaju brojni subjektivno - objektivni terizmogeni faktori. Njegova fenomenologija je multimanifestna, jer je multivarijantnost pojava oblika terorizma „ograničena maštom terorista.“³ Odlikuje ga upotreba nasilja, i to fizičkog kroz upotrebu fizičke snage, vatrenog oružja, eksplozivnih naprava, otrova, radioaktivnih materija i sl., a nerijetko i raznih oblika mentalne manipulacije indoktrinacije, prema javnosti, ali i prema žrtvama otmica koje su se posle „ispiranja mozga“ pridružile terorističkim organizacijama. Žrtve terorizma su raznovrsne, od onih koje su upletene u političko-ideološki problem, do onih koje sa tim nemaju nikakve veze (nedužni građani kao depersonalizacija države).

Za terorizam kao pojavu od presudnog značaja je efekat iznenađenja, čak i kada se teroristički napadi očekuju, izbor mete, vremena, mjesta i načina napada iznenađuju državu, domaću i međunarodnu javnost, čime se stvara neizvjesnost, nesigurnost, panika i strah da je svako potencijalna žrtva, što predstavlja jedan od najvažnijih ciljeva terorizma. Kroz ideološko-političku motivisanost terorizma ostvarivanje vjerskih, rasnih, socijalnih ili drugih ciljeva na kraju dovodi do toga da oni postaju veliki politički problemi. Terorističkim aktom se prenosi izvjesna poruka, tj. proklamuju se određeni ciljevi i interesi i upozorava na posljedice u slučaju njihovog neispunjenja. Time se mobilise javnost, stvara javno mnijenje i reafirmise narušeno dostojanstvo izvjesnih društvenih grupa. „Odjek“ poruke je veći ukoliko je riječ o „važnoj žrtvi“ kao npr. političar, biznismen, funkcioner međunarodne organizacije, zatim ukoliko je djelo izvršeno na lokaciji od naročitog značaja, ambasada, zgrada vlade ili međunarodne organizacije, plovilo ili vazduhoplov u međunarodnom saobraćaju, ako je teroristički čin spektakularniji itd. Na grafikonu broj 2. prikazani su teroristički akti koji su preduzimani protiv „važnijih žrtava“.

³ Whittaker D. A., *isto*, str. 54

Na osnovu toga možemo da vidimo da su napadi usmjereni prema privredi i privrednim kapacitetima bili najbrojniji, odnosno da su privredni kapaciteti jedne države prvi na meti terorističkih napada, jer se upravo izazivanjem štete na istim postižu željeni ciljevi terorista. Naravno poslije privrednih kapaciteta, dolaze napadi na diplomatska predstavništva (ambasade), uzimanje talaca, napadi na vladine zvaničnike, vojsku, kao i sve druge veoma značajne mete koje mogu poslužiti kao dobar cilj za ostvarivanje proklamovanih ciljeva terorista ili njihovih organizacija. Na grafikonu su prikazani broj ostvarenih napada u posljednjih 5 godina dvadesetog vijeka.

Grafikon 2. Broj izvedenih terorističkih napada u posljednjih 5 godina prema društvenim sektorima⁴

Međutim, teroristički akt najčešće odlikuje simboličnost, time što se napadom na neposredne žrtve simbolizuje napad na stvarnu metu političkog nasilja, odnosno, državu. Osim toga, žrtve se doživljavaju i kao „stvar“, u slučajevima otmica kada su u toku pregovora sa državom „predmet razmjene“ za političke ustupke, za novac ili prevozno sredstvo, za puštanje na slobodu političkih zatvorenika, tzv. terorista oslobodilaca, radi osвете, tzv. Terorizma ne bi ni bilo bez očekivanih efekata i

⁴ Preuzeto sa sajta *US DEPARTMENT of STATE*. Sajt posjećen 09.03.2016. godine u 22.40 časova.

reakcija „mentalne agresije“ produkovanjem panike, straha i drugih psihičkih reakcija vlasti, domaće i strane javnosti, te reakcija medija koji ih „reklamiraju i promoviraju“, reakcija države koja ih osuđuje, popušta im ili vodi beskompromisnu politiku, reakcija građana koji osuđuju ili podržavaju državno rukovodstvo, reakcija drugih država i međunarodnih subjekata itd.

Osim navedenog, savremeni terorizam odlikuju i sistematičnost, tj. ciljno, planirano i organizovano djelovanje, zatim, nemoralnost i protivzakonitost, ekonomičnost u postizanju ciljeva, raznovrsnost objekata napada itd. U teoriji bezbjednosnih nauka, te u defendologiji kao nauci o zaštiti, odbrani i bezbjednosti se, kao odrednice savremenog terorizma, po kojima se on razlikuje od tradicionalnog, mogu izdvojiti sljedeće karakteristike: globalnost, letalnost, (promjena taktike kojom se nekada težilo uznemiravanju javnosti impresivnim žestokim akcijama, novom taktikom ubijanja što većeg broja civila i zastrašivanja što većeg broja ljudi), znatno veća koordinisanost terorista i veći obim nasilja, takođe, brišu se klasične granice između terorizma i objavljenog rata među državama, upotreba najrazvijenije tehnologije i usmjerenost ka uništavanju tih tehnologija koje po njima ugrožava „svetu tradiciju“. To uništavanje organizuju transnacionalne zavjereničke mreže, a sprovode ga fanatični ekstremisti željni što većeg uništavanja, ispoljavajući pri tome veliku mržnju prema meti djelovanja. Ovdje je veoma bitno naglasiti i to da savremeni terorizam bitno mijenja svoje karakteristike, te da sve manje podsjeća na terorizam prošloga vijeka, odnosno, sve je veći broj terorističkih organizacija i pojedinaca – terorista čiji su akti sve učestaliji uz sve masovnije žrtve i sve veću materijalnu štetu. Naravno uz ovakav opseg djelovanja njihovi ciljevi postaju sve radikalniji, poput raspada država ili uništenja cijelih društvenih (etničkih, vjerskih, rasnih, socijalnih...) grupa, uz to sve su veći naponi terorističkih organizacija da dođu u posjed oružja za masovno uništavanje, zbog čega je opravdan i sve veći strah od njihove upotrebe. Sve više terorističkih akcija ima međunarodne dimenzije, a napadi

postaju sve organizovaniji i spektakularniji. **Trajno pitanje je...kako se suprotaviti terorizmu i teroristima?**